

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ปัญหา และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (วิชัย ต้นศิริ, 2542. หน้า 52 – 53) จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีและมีความสุข

จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี คนเก่ง และอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทยนั้น นอกจากการพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีความรู้ที่เป็นพื้นฐานสำคัญซึ่งได้กำหนดไว้ในโครงสร้างกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มแล้ว หลักสูตรยังได้กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ในโครงสร้างด้วย โดยมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง ค้นพบความสามารถ ความถนัดของตนเองเพื่อการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เห็นคุณค่าในการประกอบอาชีพ ให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย ศีลธรรมจรรยา รู้จักบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบำเพ็ญประโยชน์ให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเอง การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญคือ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ให้เป็นผู้มีศีลธรรมจรรยา มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิก้าวทางอารมณ์

การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ (กรมวิชาการ, 2546. หน้า 1) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวสามารถทำให้ครูได้รู้จักนักเรียนมากยิ่งขึ้นจนสามารถคัดกรองนักเรียนเพื่อเป็นการช่วยเหลือนักเรียนโดยแก้ไข พัฒนา และป้องกัน เพราะฉะนั้นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสามารถช่วยนักเรียนในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆที่เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งและบรรลุผลชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่ของครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ต้องทำหน้าที่ในการสอนวิชาการและทำหน้าที่พัฒนานักเรียน แต่ครูมีภาระกิจในด้านการสอนและการฝึกอบรมต่างๆ การมีโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในการพัฒนานักเรียน จะทำให้ครูนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้สะดวกขึ้น ประหยัดเวลา สามารถนำมาใช้โดยให้ครูมีความสนใจพื้นฐานทางด้านทฤษฎี มีความรู้กว้างขึ้น ฝึกฝนพัฒนาทักษะก็สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ เป็นชุดของกิจกรรมเป็นกลุ่ม การจัดลำดับกิจกรรมที่จัดขึ้นให้ทำร่วมกันเป็นกลุ่มอยู่ในลักษณะ เกม บทบาทสมมุติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ละคร กลุ่มย่อย ฯลฯ โดยที่กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ มีการให้ข้อมูลย้อนกลับซึ่งกันและกันจนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้น ในการจัดลำดับกิจกรรมต่างๆนั้นมุ่งให้สมาชิกได้เรียนรู้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะในแต่ละองค์ประกอบย่อยๆเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยรวม คุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้โดยการดำเนินใช้โปรแกรมกลุ่มสามารถจัดขึ้นในการพัฒนาคุณลักษณะต่างๆให้กับนักเรียน เช่น ภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม ความสามารถในการแก้ปัญหา ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความคิดสร้างสรรค์ การปรับตัว ความมีวินัยในตนเอง พฤติกรรมกล้าแสดงออก ความเชื่อมั่นในตนเอง พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ฯลฯ นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ รวมถึงการนำไปใช้เป็นการแก้ป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับนักเรียนได้ ผู้วิจัยมีความสนใจสร้างโปรแกรมเพื่อพัฒนานักเรียน อย่างไรก็ตามการสร้างโปรแกรมต้องอาศัยผู้มีความรู้ในการจัดทำโดยพัฒนาอาศัยทฤษฎีการวิเคราะห์องค์ประกอบและความเข้าใจในพลวัตกลุ่ม

ประสิทธิภาพของโปรแกรม ขึ้นอยู่กับความสามารถในการวิเคราะห์องค์ประกอบ ทักษะการเลือกกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่เหมาะสม และพลวัตกลุ่มมาช่วย นอกจากนี้การดำเนินกิจกรรมโปรแกรมต้องอาศัยผู้นำที่มีความรู้ เข้าใจในพลวัตกลุ่ม มีคุณลักษณะของผู้นำ คือ มีความ

เฉลียวฉลาด มีความรู้ มีสติปัญญา มีความรับผิดชอบ มีความริเริ่ม มีความมุ่งมั่นติดตามงาน รักรวมชาติของมนุษย์ และมีความมั่นใจในตนเอง (บุนหา วชิระศักดิ์มงคล, 2526. หน้า 100) ผู้นำต้องมีความสามารถในการจูงใจคน สามารถตัดสินใจได้รวดเร็วและถูกต้องเป็นผู้ที่มีความอดทนเต็มไปด้วยพลัง (ทิศนา แชมมณี, 2545. หน้า 15) ซึ่งคุณลักษณะต้องได้รับการพัฒนาและการสร้างสมประสบการณ์ อย่างไรก็ตามคุณลักษณะของผู้นำกลุ่มอาจพบในความเป็นครู เพราะครูเป็นผู้สร้างมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (ประดิษฐ์ อูปรมย์, 2545. หน้า 37 – 44) ดังนั้นครูที่ปรึกษาเป็นผู้ถูกคาดหวังว่าจะทำงานด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไปด้วยน่าจะสามารถนำโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ไปใช้เพื่อการเรียนการสอนในวิชาต่างๆได้รวมทั้งพัฒนานักเรียนในด้านต่างๆ

มนุษยสัมพันธ์เป็นคุณลักษณะของบุคคล ก่อให้เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคมทำให้บุคคลสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้เพิ่มความพอใจยินดีและความร่วมมือในการทำงาน สร้างความเชื่อถือรักใคร่ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันเป็นสื่อในการติดต่อให้กับบุคคลอื่นยอมรับและเข้าใจการปฏิบัติงานทำให้งานประสบผลสำเร็จ (จรัส ดั่งวงสุวรรณ, 2529. หน้า 3) มนุษยสัมพันธ์จะเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของบุคคลทำในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ซึ่งศึกษาถึงวิธีการที่จะอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจอันดีสนับสนุนซึ่งกันและกันด้วยความเต็มใจตลอดถึงวิธีการที่จะทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพสามารถบรรลุเป้าหมาย (บุนหา วชิระศักดิ์มงคล, 2535. หน้า 2) จุดมุ่งหมายที่สำคัญของมนุษยสัมพันธ์เพื่อก่อให้เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ เกิดความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวป้องกันความขัดแย้ง ทำความหวังและความตั้งใจของตนให้ประสบความสำเร็จด้วยความสนับสนุนจากผู้อื่น (บุนหา วชิระศักดิ์มงคล, 2535. หน้า 11)

ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์สำหรับนักเรียนเป็นเรื่องของธรรมชาติที่ทุกคนต้องประพฤติปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันตั้งแต่นักเรียนอยู่ที่บ้านความสัมพันธ์จะเกิดในครอบครัวการพบปะพูดคุยกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความช่วยเหลือกัน ให้การยอมรับนับถือ และเมื่อมาโรงเรียนก็จะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เช่น คณะครู เพื่อนๆ เกิดการรู้จักพักทักทาย แสดงความมิตรกับบุคคลทั่วไป แสดงความเป็นกันเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (วนิตา เสนีเศรษฐ และชอบ อินทร์ประเสริฐกุล, 2530. หน้า 91) เมื่อนักเรียนได้เข้ามาร่วมกลุ่มเพื่อนๆในโรงเรียนจะต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การปฐมนิเทศ การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์กันการอยู่ด้วยกันด้วยความเข้าใจทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มนุษยสัมพันธ์เป็นจริงเรื่องที่สำคัญสำหรับนักเรียนทุกคนที่ต้องประพฤติปฏิบัติอยู่โดยทั่วไป แต่ใน

สภาพปัจจุบันนักเรียนประสบปัญหาเกี่ยวกับปัญหาด้านการเรียน ปัญหาส่วนตัว ไม่มีความสุขในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นำมนุษยสัมพันธ์มาเป็นพื้นฐานให้เด็กได้เรียนรู้ ประกอบกับการมีโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์จะช่วยให้ครูได้มีเครื่องมือในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลการใช้โปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้ผู้นำกลุ่มที่แตกต่างกันเพื่อดูประสิทธิภาพของโปรแกรม

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความมีมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียนก่อนเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ และหลังการเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์
2. เพื่อเปรียบเทียบความมีมนุษยสัมพันธ์ของนักเรียน หลังการเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีผู้นำกลุ่มต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

ทำให้ได้โปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งครูผู้สอน ครูแนะแนว หรือผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาพัฒนานักเรียนได้ ทำให้ทราบคุณภาพและอิทธิพลรวมทั้งประสิทธิภาพของโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ที่ใช้ผู้นำกลุ่มมีคุณลักษณะแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านทุ่งนาวิทยา อำเภอหนองจาง จังหวัดอุทัยธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2545 จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 90 คน ได้มาโดยการจัดกลุ่มตัวอย่าง ให้นักเรียนทั้ง 3 ห้อง ทำแบบวัดความมีมนุษยสัมพันธ์ นำแบบวัดมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนด เรียงคะแนนจากสูงถึงต่ำ จัดชุดคะแนนของห้อง 1 , 2 และ 3 ที่เท่ากันหรือใกล้เคียงกันไว้ชุดเดียวกัน ได้ทั้งหมด 30 ชุด คะแนนของนักเรียนที่ไม่เข้าชุดไม่นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ให้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ตามปกติ

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

2.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ

2.1.1 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ได้แก่ ก่อนการเข้าร่วมและ หลังการเข้าร่วม

2.1.2 ผู้นำโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ ได้แก่ ผู้วิจัย ครูที่ปรึกษาคนที่ 1 และครูที่ปรึกษาคนที่ 2

2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ความมีมนุษยสัมพันธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง ชุดของกิจกรรมเป็นกลุ่มซึ่งจัดตามองค์ประกอบของมนุษยสัมพันธ์ ในลักษณะ เกม บทบาทสมมุติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง ละคร กลุ่มย่อย ฯลฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยจัดโครงสร้างตามองค์ประกอบของมนุษยสัมพันธ์ และจัดแบบแผนการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด 12 ครั้ง ในแต่ละครั้งกำหนด จุดประสงค์ แนวคิด วิธีดำเนินการ เทคนิค และการประเมินผลไว้ เพื่อมุ่งให้ผู้ในกลุ่มใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความมีมนุษยสัมพันธ์ให้กับนักเรียน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมกลุ่มจะมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการให้ข้อมูลย้อนกลับแก่กันและกัน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นโดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้คอยช่วยเหลือและสนับสนุนให้สมาชิกเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้น ซึ่งจะเป็นผลทำให้สมาชิกมีพัฒนาการด้านมนุษยสัมพันธ์ได้

2. มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีผลต่อวิธีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่ม หรือระหว่างบุคคลกับกลุ่ม ที่ก่อให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์ เช่น มีความรักใคร่ชอบพอ มีความรักใคร่ผูกพัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจนถึงมีความร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสามารถวัดได้ด้วยแบบวัดความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดองค์ประกอบของมนุษยสัมพันธ์ไว้ 5 ด้าน คือ

2.1 ความเข้าใจตนเอง หมายถึง การรู้ความต้องการของตนเอง การรู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง การรู้จักตนเองด้านความสนใจ และการจัดการกับความเครียด

2.2 ความเข้าใจผู้อื่น หมายถึง การตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การรู้ความต้องการของผู้อื่น การเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่น และการยอมรับนับถือผู้อื่นอย่างจริงใจ

2.3 ความเข้าใจสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีทักษะทางสังคม การเข้าใจในค่านิยม ปทัสถาน และวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองยึดถืออยู่

2.4 ความเข้าใจวิธีการปรับตนให้เข้ากับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมโดยไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองไปมากนัก หมายถึง ความสามารถในการสื่อสาร แก้ไขความขัดแย้ง การสร้างความประนีประนอม และการสร้างความสัมพันธ์

2.5 ความเข้าใจในวิธีการที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความภูมิใจและมั่นใจในตนเอง หมายถึง การยกย่องผู้อื่นเมื่อเขาปฏิบัติดี การแสดงความชื่นชม การฟังอย่างเข้าใจ การเห็นคุณค่าของผู้อื่น และการรู้จักการให้กำลังใจผู้อื่น

3. ผู้นำกลุ่ม หมายถึง ผู้ดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ให้กับนักเรียน ประกอบด้วย ผู้วิจัยและครูที่ปรึกษาที่ได้สมัครใจจะเป็นผู้นำกลุ่ม และได้รับการนิเทศจากผู้วิจัย ทุกครั้งในการดำเนินกลุ่ม โดยการนิเทศก่อนสอน หลังสอน และนิเทศเพื่อนำผลการนิเทศไปใช้ในครั้งต่อไปทุกสัปดาห์ (2 ครั้ง)

4. ครูที่ปรึกษา หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ครูที่ปรึกษาประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความสนใจจัดกิจกรรมกลุ่ม

สมมุติฐานของการวิจัย

1. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ นักเรียนแต่ละกลุ่มมีมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์
2. หลังการเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์ นักเรียนแต่ละกลุ่มมีมนุษยสัมพันธ์ไม่แตกต่างกัน